

จากศีลสู่บทลงโทษ : การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ “ศีล 5” กับฐาน
ความผิดในกฎหมายอาญา และแนวทางการป้องกันอาชญากรรมด้วย
หลักพุทธธรรม*

FROM PRECEPTS TO PUNISHMENT: A COMPARATIVE
ANALYSIS OF FIVE PRECEPTS AND CRIMINAL OFFENSES,
AND GUIDELINES FOR CRIME PREVENTION THROUGH
BUDDHIST PRINCIPLES

พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ

Phra Rangsiman Sasirattanasrisophon

วัดมหาโพธิ์ ตำบลป่าเมต

อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Maha Pho temple, Pa Maet subdistrict,

Meuang Phrae district, Phrae province

E-mail : rungsimun.7124@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเปรียบเทียบนี้ มุ่งเน้นระหว่าง ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักจริยธรรม
เชิงป้องกันในพระพุทธศาสนากับฐานความผิด และปรัชญาการลงโทษในประมวลกฎหมาย
อาญาไทย เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ผลการ
วิเคราะห์พบว่า ศีล 5 ทำหน้าที่ควบคุมเจตนาภายในและความประมาท (ปมาทะ) อันเป็น
รากเหง้าของการกระทำความผิด ซึ่งเป็นมิติที่กฎหมายอาญา ซึ่งเน้นการควบคุมพฤติกรรมภายนอก
มิได้ครอบคลุมอย่างสมบูรณ์ การวิเคราะห์แสดงความสัมพันธ์โดยตรงของศีลทุกข้อกับความผิด
ทางอาญาที่สำคัญ บทความเสนอข้อเสนอนี้ว่า ระบบยุติธรรมทางอาญาควรนำหลัก
พุทธธรรม โดยเฉพาะแนวคิดกรรมและสติ มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้าง ความยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) โดยเน้นการสร้าง ความสำนึกผิด และการฟื้นฟูจิตใจ

* Received 21 December 2025; Revised 30 December 2025; Accepted 31 December 2025

ของผู้กระทำความผิด เพื่อให้การลงโทษมิใช่เพียงการแก้แค้น แต่เป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างยั่งยืนจากรากฐานทางจิตใจ

คำสำคัญ : คีล 5, กฎหมายอาญา, ปรัชญาการลงโทษ, ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, การป้องกันอาชญากรรม

Abstract

This philosophical comparative analysis focuses on the Five Precepts (Pañca-sīla), as fundamental preventive ethics in Buddhism and criminal offenses in comparison with the philosophy of punishment under Thailand Penal Code aiming to propose an integrative framework for criminal justice reform. The analysis reveals that Five Precepts regulate intent and negligence (Pāṃṣāda), which constitute the foundational causes of criminal conduct, whereas criminal law, focusing on the regulation of external behavior, does not fully address these internal dimensions. The comparative analysis shows a direct correlation between all Five Precepts and major criminal offenses. The article suggests that the criminal justice system should integrate Buddhist ethics, particularly the concepts of Kamma and Sati (Mindfulness), to strengthen the restorative justice framework, emphasizing the cultivation of remorse and offenders' psychological rehabilitation, thereby ensuring that punishment is not merely retributive but serves as a sustainable form of crime prevention rooted in psychological transformation.

Keywords : Five Precepts, Criminal Law, Philosophy of Punishment, Restorative Justice, Crime Prevention

บทนำ

ในอดีต สังคมมนุษย์ได้พึ่งพา หลักศีลธรรม หรือ หลักจริยธรรมทางศาสนา เป็นเครื่องมือหลักในการควบคุมพฤติกรรมและสร้างความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมพุทธ ศีล 5 ถือเป็น บรรทัดฐานขั้นต่ำ ที่บุคคลสมควรใจถือปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข หลักศีลธรรมนี้มุ่งเน้นการควบคุม เจตนา ภายใน (Inner Intention) ของบุคคล ซึ่งเป็นบ่อเกิดของการกระทำผิดทั้งหมด อย่างไรก็ดี เมื่อสังคมมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่ขึ้น การควบคุมทางสังคมโดยอาศัยเพียง จิตสำนึก และ ความสมัครใจ ของบุคคลเริ่มไม่เพียงพอ รัฐ จึงได้สถาปนา กฎหมายอาญา ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็น กลไกบังคับ ที่มีบทลงโทษชัดเจน โดยมุ่งเน้นการควบคุม พฤติกรรมภายนอก ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลและสังคม แม้ว่า กฎหมายอาญา จะเป็นมาตรการที่จำเป็นในการรักษาความสงบ แต่การบังคับใช้กฎหมายโดยปราศจากมิติทางจิตวิญญาณและจริยธรรม ก็ไม่สามารถจัดการกับรากเหง้าของอาชญากรรม อันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ได้อย่างแท้จริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การวิเคราะห์เชิงวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาเปรียบเทียบอย่างลึกซึ้งระหว่างหลักศีลธรรมทางพุทธกับหลักการบังคับใช้กฎหมายอาญา เพื่อค้นหาจุดบูรณาการที่สามารถนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงปรัชญาเปรียบเทียบและสังเคราะห์แนวทางเพื่อการป้องกันอาชญากรรมด้วยหลักพุทธธรรม โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบศีล 5 ทั้ง 5 ข้อ กับฐานความผิดในประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการลงโทษตามกฎหมายอาญาไทยเทียบกับหลัก กรรม และ วิบากกรรม ทางพุทธธรรม 3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันอาชญากรรมและการฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้วยหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะแนวคิด บทความนี้เป็นบทความวิชาการเชิงวิเคราะห์ ที่อาศัย ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงปรัชญาเปรียบเทียบระหว่างหลักศีล 5 (ปาณาติปาตา, อทินนาทานา, กามสุมิฉฉาจารา, มุสาวาทา, สุราเมรยมัชชขะฯ) กับฐานความผิดในประมวลกฎหมายอาญาไทย (ป.อาญา) และงานวิชาการด้านนิติศาสตร์กับพุทธศาสตร์ โดยเฉพาะการอ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างศีล 5 กับกฎหมายอาญาจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดหลักในสองมิติ คือ เจตนา (Cetanā) อันเป็นหัวใจของการกระทำ และปรัชญาการลงโทษ อันเป็นกลไกการตอบสนองของสังคมต่อการกระทำผิด

แนวคิดเจตนา (Cetanā) และหลักกรรมในทางพุทธธรรม เทียบกับเจตนาทางกฎหมาย

เจตนาในทางพุทธธรรม หัวใจของการกระทำที่จะนับเป็น กรรม ในทางพุทธศาสนา คือ เจตนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ” (เรากล่าวว่าเจตนาอันนั้นแหละเป็นกรรม) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 23/161/334) เจตนา (Cetanā) เป็นสภาพธรรมที่ปรุงแต่งจิตให้ชวนชววยในการกระทำ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักคือ อกุศลมูล (โลภะ โทสะ โมหะ) หากเจตนาถูกขับเคลื่อนด้วยอกุศลมูล ย่อมทำให้เกิด อกุศลกรรม คือ 5 จึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมเจตนาตั้งแต่ภายใน ความลึกซึ้งของเจตนาทางพุทธธรรมคือการพิจารณา กรรม ครอบคลุม 3 ทาง ได้แก่ กายกรรม (การกระทำทางกาย), วจีกรรม (การกระทำทางวาจา) และที่สำคัญคือ มโนกรรม (การกระทำทางใจ) นั้นหมายความว่า การคิดในใจ อันเป็นเจตนาที่มีอกุศลมูล แม้ยังไม่ได้แสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก ก็ถือเป็นกรรมและมีผลต่อจิตของผู้คิดแล้ว (อัศววัฒน์ วัฒนวิจิตรกุล, 2561)

เจตนาในทางกฎหมายอาญา เจตนาทางกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 นั้น มีขอบเขตจำกัดกว่าเจตนาทางพุทธธรรม โดยกฎหมายพิจารณาเจตนาเมื่อมีการกระทำที่ปรากฏ ภายนอก ทางกายหรือวาจาเท่านั้น และต้องมียุติประสงค์ประกอบคือ รู้สำนึกในการกระทำ และ ประสงค์ต่อผล หรือ ย่อมเล็งเห็นผล ของการกระทำนั้น การคิดในใจยังไม่ถือเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายไทย (จิตติ ดิงศรัทีย, 2555)

พุทธธรรมมุ่งจัดการกับเจตนาที่เป็นบ่อเกิดของความชั่วตั้งแต่ขั้นความคิด (เชิงป้องกัน) แต่กฎหมายอาญามุ่งจัดการกับ พฤติกรรม ที่เป็นผลมาจากเจตนาอันนั้น เมื่อได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมแล้ว (เชิงตอบโต้)

ปรัชญาการลงโทษในกฎหมายอาญาไทย และหลักกรรม

ปรัชญาการลงโทษทางกฎหมาย

ทฤษฎีการลงโทษหลักในระบบกฎหมายอาญาไทยมีอยู่ 2 แนวคิดสำคัญ (ไพสิฐ พาณิชย์กุล, 2559)

การแก้แค้นตอบแทน (Retribution / Absolute Theory) : ถือว่าการลงโทษคือการตอบแทนการกระทำผิดให้สาสม โดยมุ่งความยุติธรรมตามหลัก "ตาต่อตา ฟันต่อฟัน" เป็นสำคัญ การลงโทษเกิดขึ้นเพราะผู้กระทำผิด สมควร ได้รับโทษนั้น

การป้องปราม (Deterrence / Relative Theory) : มุ่งป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมซ้ำ โดยแบ่งเป็นการป้องปรามทั่วไป (ขู่ไม่ให้คนอื่นทำตาม) และการป้องปรามเฉพาะราย (ลงโทษเพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดทำซ้ำอีก) การลงโทษทางกฎหมายจึงเป็นมาตรการของรัฐที่เน้น

การจำกัดเสรีภาพทางกายภาพ (เช่น โทษจำคุก, โทษปรับ) เพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคมและรัฐศาสตร์เป็นหลัก

หลักการและวิพากษ์กรรมกับการลงโทษ หลักกรรม และ วิพากษ์กรรม ในพุทธธรรม ไม่ได้เป็น "การลงโทษ" จากผู้พิพากษาหรือรัฐ แต่เป็น ผลทางธรรมชาติของการกระทำนั้น ๆ ซึ่งผู้กระทำต้องรับผิดชอบโดยตรง การกระทำอกุศลกรรมย่อมนำมาซึ่งวิบากกรรม คือ ความทุกข์หรือความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจในภายหลัง หลักการนี้ให้ความสำคัญกับ ความรับผิดชอบส่วนบุคคลอย่างเบ็ดเสร็จ และลึกซึ้งกว่ากฎหมายอาญา

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และหลักพุทธธรรม

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: RJ) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มช่องว่างของการลงโทษแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงการแก้แค้น RJ มุ่งเน้นการ ซ่อมแซมความเสียหาย และฟื้นฟูความสัมพันธ์ ที่ถูกทำลายโดยอาชญากรรม โดยให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเหยื่อและชุมชนอย่างแท้จริง แนวคิด RJ มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ

เมตตาและกรุณา เน้นการลดความทุกข์และการสร้างประโยชน์สุขต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเสียสละและให้อภัย (ป.อ. ปยุตโต, 2551)

ขันติและอริชฌาน เน้นการยอมรับความจริง การอดทนต่อผลแห่งกรรม และความตั้งใจมั่นที่จะแก้ไขตนเองของผู้กระทำผิด

การคืนดี (Reconciliation) การประชุมระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน เพื่อหาทางเยียวยาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการลดความพยายาบาดและสร้างความสันติสุข ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพุทธจริยธรรม (วิริยะ ตันต์สกุล และ สิทธิพันธ์ พลอยแสง, 2560)

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ศิล 5 กับฐานความผิดในกฎหมายอาญา

ศิลป 5 เป็นหลักจริยธรรมที่ครอบคลุมการควบคุมพฤติกรรมอันเป็นภัยต่อสังคมอย่างสมบูรณ์แบบในทางพุทธธรรม การเปรียบเทียบแต่ละข้อกับฐานความผิดในประมวลกฎหมายอาญาไทย (ป.อาญา) จะแสดงให้เห็นว่ากฎหมายเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ใช้อย่างบังคับพฤติกรรมภายนอก โดยมีขอบเขตที่แคบกว่าหลักศีลธรรม

ศิลปข้อ 1 (ปาณาติปาตา) กับความผิดต่อชีวิตและร่างกาย ศิลข้อ 1 คือ เจตนาฆาตกรรมจากการปลงชีวิตสัตว์มีชีวิตทั้งปวง โดยมีรากฐานมาจาก โทสะ (ความโกรธ) ที่ต้องการทำลายความสอดคล้องทางกฎหมาย ตรงกับ ความผิดต่อชีวิตและร่างกาย ที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา บรรพ 2 ลักษณะ 10 ความสำคัญของมาตรา 288 มาตรา 295 มาตรา 297 และ มาตรา 300 โดยมาตรา 288 บัญญัติว่า "ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ซึ่งเน้นการลงโทษการทำลายชีวิต

มนุษย์โดยเจตนา มาตรา 295 บัญญัติว่า "ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ซึ่งเป็นการคุ้มครองร่างกายและจิตใจของมนุษย์ มาตรา 297 (ทำร้ายสาหัส) บัญญัติถึงการทำร้ายที่ทำให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจอย่างร้ายแรง เช่น บาดเจ็บจนเป็นเหตุให้สูญเสียอวัยวะหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง (มุ่งลงโทษการบาดเจ็บรุนแรงกว่า ม. 295) มาตรา 300 (การกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส) : แม้จะขาดเจตนา แต่ก็ยังเป็นผลจากความไม่ระมัดระวังจนทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ ซึ่งถือว่า ประมาท (ปมาทะ) และเป็นการล่วงศีลข้อ 1 ทางอ้อม การวิเคราะห์เชิงขอบเขต ศีลข้อ 1 มีขอบเขตกว้างกว่ากฎหมายอย่างชัดเจน เพราะครอบคลุมถึง สรรพสัตว์ ทุกชนิด และมุ่งควบคุม เจตนา ทำลายที่เกิดขึ้นในใจ (มโนกรรม) กฎหมายอาญา แม้จะพิจารณา "เจตนาฆ่า" ตามมาตรา 59 แต่ก็จำกัดเฉพาะการคุ้มครอง ชีวิตมนุษย์ และต้องมี พฤติกรรมภายนอก ที่ครอบคลุมประกอบความผิด กฎหมายจะมุ่งเน้นที่การคุ้มครอง ชีวิตมนุษย์ เป็นหลัก ขณะที่ศีลข้อ 1 ขยายขอบเขตไปถึง สรรพสัตว์ นอกจากนี้ กฎหมายอาญาจะลงโทษ พฤติกรรมภายนอก ที่ก่อให้เกิดผลแล้วเท่านั้น แต่ศีลข้อ 1 คุ้มครองการตัดสินใจในระดับ มโนกรรม (ความคิดประทุษร้าย) (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2563)

ศีลข้อ 2 (อทินนาทานา) กับความผิดต่อทรัพย์ ศีลข้อ 2 คือ เจตนางดเว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยความเต็มใจ โดยมีรากฐานมาจาก โลภะ (ความอยากได้) ความสอดคล้องทางกฎหมาย สัมพันธ์กับ ความผิดต่อทรัพย์ ที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา บรรพ 2 ลักษณะ 12 ความสำคัญของมาตรา 334 มาตรา 339 มาตรา 341 มาตรา 352 และมาตรา 357 โดยที่มาตรา 334 (ลักทรัพย์) บัญญัติว่า "ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต เป็นความผิดพื้นฐานที่เกิดจากเจตนาโลภ มาตรา 339 (ชิงทรัพย์) บัญญัติถึงการลักทรัพย์โดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือขู่เข็ญ ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่ซับซ้อนขึ้นแต่ยังคงมีรากฐานจากโลภะ มาตรา 341 (ฉ้อโกง) : บัญญัติถึง "โดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ" เป็นการล่วงศีลข้อ 2 โดยใช้ ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา) เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดต่อทรัพย์ มาตรา 352 (ยักยอก) : บัญญัติถึงการเบียดบังทรัพย์ที่ผู้อื่นมอบหมายให้ดูแลไปโดยทุจริต (เป็นการผิดศีลข้อ 2 ที่อาศัยความเชื่อใจ) มาตรา 357 (รับของโจร) : บัญญัติถึง "ผู้ใดช่วยซ่อนเร้น จำหน่าย หรือรับไว้ซึ่งทรัพย์ที่ได้มาโดยการกระทำความผิด" ถือเป็นการล่วงศีลข้อ 2 ที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดเริ่มต้นแต่เป็นการสนับสนุนโลภะของผู้กระทำความผิดเดิม การวิเคราะห์เชิงลึก ศีลข้อ 2 มุ่งจัดการกับ เจตนาโลภ ที่เกิดขึ้นในใจตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งเป็นบ่อเกิดของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจทุกรูปแบบ การล่วงศีลเกิดขึ้นได้แม้การกระทำนั้นจะเป็น ทรัพย์ที่มีมูลค่าน้อยมาก หรือเป็นเพียง มโนกรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว การวิเคราะห์เชิงขอบเขต ศีลข้อ 2 ควบคุมการเกิด โลภะ ในใจตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งครอบคลุมอาชญากรรมทางเศรษฐกิจทุกรูปแบบที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ซับซ้อนของการเอาทรัพย์โดยไม่ชอบ

ศีลข้อ 3 (กาเมสุมิจฉาจารา) กับความผิดเกี่ยวกับเพศ ศีลข้อ 3 คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิตในคู่ครองของผู้อื่นหรือผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ซึ่งเน้นการรักษา ความบริสุทธิ์ของความสัมพันธ์ ความสอดคล้องทางกฎหมาย ตรงกับความผิดเกี่ยวกับเพศ ที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา บรรพ 2 ลักษณะ 9 ความสำคัญของมาตรา 276 มาตรา 277 และมาตรา 280 โดยมาตรา 276 (ข่มขืนกระทำชำเรา) บัญญัติว่า "ผู้ใดกระทำความชำเราผู้อื่นโดยขู่ เชื้อด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยผู้อื่นนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้ผู้อื่นนั้นเข้าใจผิดในบุคคล กฎหมายเน้นการคุ้มครอง เสรีภาพทางเพศ และ ความยินยอม ของบุคคลเป็นหลัก มาตรา 280 (ทำอนาจาร) บัญญัติถึงการกระทำความชำเราต่อ หน้าธารกำนัล (มุ่งคุ้มครองความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน) มาตรา 277 (กระทำชำเราเด็ก) บัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิทางเพศของเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ กฎหมายให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษ การวิเคราะห์เชิงนิติศาสตร์ ศีลข้อ 3 มีขอบเขตทาง จริยธรรมที่กว้างกว่ามาก เพราะถือว่าการประพฤติดิตในกามแม้จะเกิดจาก ความยินยอม แต่ถ้า เป็นการล่วงละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น ก็ถือว่าผิดศีลแล้ว ขณะที่ กฎหมายอาญา มุ่งเน้นการ ลงโทษเฉพาะการกระทำที่ ปรากฏจากความยินยอม หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบ เรียบร้อยของสังคมอย่างชัดเจนเท่านั้น การผิดประเวณีที่มีความยินยอมร่วมกันจึงไม่เป็น ความผิดอาญา ดังนั้นศีลจึงเป็นแนวทาง ป้องกัน ความแตกแยกของครอบครัว ในขณะที่ กฎหมายเป็นเครื่องมือ ตอบโต้ การรุกร้าสิทธิส่วนบุคคล

ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา) กับความผิดเกี่ยวกับความเท็จ ศีลข้อ 4 คือ เจตนางดเว้นจากการ กล่าวคำเท็จ อันเกิดจาก โมหะ หรือ โทสะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษา สัจจะ ในสังคม ความ สอดคล้องทางกฎหมาย สัมพันธ์โดยตรงกับ ความผิดเกี่ยวกับความเท็จ ในกระบวนการยุติธรรม และต่อเจ้าพนักงาน ความสำคัญของมาตรา 137 มาตรา 177 มาตรา 328 มาตรา 341 โดย มาตรา 137 (แจ้งความเท็จ) บัญญัติว่า "ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน มาตรา 177 (เบิกความเท็จ) บัญญัติถึงการให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล มาตรา 328 (หมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา) : บัญญัติถึง "ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะ ทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง" เป็นการใช้คำเท็จหรือความจริงบางส่วนที่ ทำให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง (ล่วงศีลข้อ 4 เพื่อทำร้ายผู้อื่นด้วยโทสะ) มาตรา 341 (ฉ้อโกง) : ตามที่กล่าวไปแล้ว มุสาวาทาเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระทำความผิดต่อทรัพย์สิน (ล่วงศีลข้อ 4 เพื่อสนองโลภะในศีลข้อ 2) การวิเคราะห์ถึงผลกระทบทางสังคม การกล่าวคำเท็จ ทั่วไปในชีวิตประจำวันเป็นเพียงการล่วงศีล แต่กฎหมายอาญาจะลงโทษเฉพาะคำเท็จที่ บ่อน ทำลายความเชื่อถือ ของหน่วยงานรัฐหรือกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นการทำลาย หลักฐาน และ ความน่าเชื่อถือ ของระบบยุติธรรม

ศีลข้อ 5 (สุราเมรัยมัจชะฯ) กับความประมาท ศีลข้อ 5 คือ เจตนางดเว้นจากของมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท (ปมาทะ) บทบาทเชิงพุทธธรรม ศีลข้อ 5 ถือเป็น ประตูลู่ การล่วงศีลข้ออื่น เพราะการขาดสติทำให้ เจตนา ถูกรบกวน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด อาชญากรรม (พินลธรรม, 2558) ความสอดคล้องทางกฎหมาย (ทางอ้อม) แม้การดื่มสุราโดย ตัวมันเองมักไม่มีความผิดอาญา แต่ความมีนเมาถือเป็นสาเหตุหลักของ ความผิดที่เกิดจาก ความประมาท ความสำคัญของมาตรา 291 มาตรา 390 และกฎหมายจราจรทางบก (มาตรา 43/2) โดย มาตรา 291 (ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย) บัญญัติว่า "ผู้ใดกระทำโดย ประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย มาตรา 390 (ประมาทเป็นเหตุให้ ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ) โทษของการกระทำโดยประมาทที่ทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ เล็กน้อย กฎหมายจราจรทางบก (มาตรา 43/2) กำหนดโทษสำหรับการขับรถในขณะมีนเมา สุราหรือของมีนเมาอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นความผิด โดยสภาพ ไม่ต้องรอให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตผู้อื่น (เป็นการใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อป้องกันเหตุ) การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย กฎหมายอาญาถือว่า การมีนเมาโดยสมัครใจ ไม่เป็นข้อแก้ตัว ให้พ้นผิดตามมาตรา 65 วรรคสอง และการกระทำผิดที่ เกิดจากการขาดความระมัดระวัง (ความประมาท) จากการมีนเมา ย่อมได้รับโทษฐาน กระทำ โดยประมาท ซึ่งเชื่อมโยงกับศีลข้อ 5 ในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของการขาดสติ

ปรัชญาการลงโทษและแนวทางการป้องกันอาชญากรรมด้วยหลักพุทธธรรม

การวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า กฎหมายอาญาในปัจจุบันยังคงเน้นปรัชญาการลงโทษ แบบ ตอบแทน และ ป้องปราม ซึ่งเป็นการจัดการกับ พฤติกรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ขาดมิติใน การจัดการกับ เจตนา (Cetanā) อันเป็นรากเหง้าของอาชญากรรม การบูรณาการหลัก พุทธธรรมเข้ากับกระบวนการยุติธรรมจึงเป็นทางออกในการสร้างความยุติธรรมที่ยั่งยืน

การสังเคราะห์ความแตกต่างของปรัชญาการลงโทษ การลงโทษตาม กฎหมายอาญา (Retribution and Deterrence) มุ่งจำกัดเสรีภาพทางกายภาพของผู้กระทำผิด โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐและสังคมภายนอก ในทางกลับกัน หลักกรรม ในพุทธธรรม ไม่ใช่การลงโทษโดยรัฐ แต่เป็น ผลทางธรรมชาติ (วิบาก) ที่เกิดจากเจตนาของ ผู้กระทำเอง และเป็นบทลงโทษทางจิตใจที่ผู้กระทำต้องเผชิญกับ ความสำนึกผิด (Consciousness of Wrongdoing) การบูรณาการจึงต้องผสมผสานโทษทางโลก (การจำกัด เสรีภาพ) กับการฟื้นฟูทางธรรม (การฟื้นฟูจิตวิญญาณ) เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษอย่าง ยุติธรรมและเกิดการแก้ไขตนเองอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม การนำหลักสติ (Mindfulness) เพื่อการฟื้นฟูผู้กระทำผิด ระบบเรือนจำและสถานพินิจควรนำหลัก สติ และ

วิปัสสนาธุระ มาเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูอย่างจริงจัง สติ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการหยุดยั้ง ความประมาท (ปมาทะ) และช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถมองเห็น เจตนา อันเป็นอกุศลมูลที่ผลักดันให้เกิดการกระทำความผิด (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556) การบำบัดทางจิตวิญญาณนี้จะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิด ปัญญา เห็นผลของกรรมและเกิด ความสำนึกผิด ที่มาจากภายใน มิใช่เพียงแค่กลัวการลงโทษภายนอก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการ ป้องกันอาชญากรรมอย่างยั่งยืน

การประยุกต์ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ด้วยหลักเมตตา ควรส่งเสริมการใช้ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในคดีอาญาที่ยอมความได้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เผชิญหน้ากับเหยื่อและ รับผิดชอบต่อผลของการกระทำ อย่างตรงไปตรงมา แนวคิดนี้ใช้หลัก เมตตา และ กรุณา ในการไกล่เกลี่ย โดยมีเป้าหมายเพื่อ ซ่อมแซมความเสียหาย และ คืนความสัมพันธ์ในชุมชน (วิริยะ ตันต์สกุล และ สิทธิพันธ์ พลอยแสง, 2560) การชดเชย เยียวยาเหยื่อและสังคมถือเป็นการสร้าง กุศลกรรม ใหม่ให้กับผู้กระทำความผิด และเป็นการบำบัด ทางจิตใจให้กับเหยื่อด้วยหลัก อภัยทาน

การส่งเสริมศีล 5 ในฐานะจริยธรรมเชิงป้องกันระดับชาติ รัฐควรส่งเสริมการศึกษา ศีล 5 ในฐานะ จริยธรรมเชิงป้องกันอาชญากรรม ในทุกระดับการศึกษาและในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นย้ำความเข้าใจในหลัก กรรม และ วิบากกรรม เพื่อสร้างความยับยั้งชั่งใจตั้งแต่เยาว์วัย การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเจตนาของตนเอง ถือเป็นการสร้างกำแพงทางศีลธรรม เพื่อป้องกันการกระทำความผิดได้อย่างมั่นคงกว่าการใช้กลไกการลงโทษที่เน้นความกลัวภายนอก เท่านั้น (ไพสิฐ พาณิชย์กุล, 2559)

บทสรุป

บทความวิชาการนี้ได้ทำการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและเปรียบเทียบอย่างลึกซึ้ง ระหว่าง ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมเชิงป้องกันที่มุ่งควบคุม เจตนา (Cetanā) และ อกุศลมูล ภายในของมนุษย์ กับ กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นมาตรการเชิงตอบโต้ของรัฐที่มุ่งควบคุม พฤติกรรม ภายนอก ที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ผลการวิเคราะห์ในส่วนที่ 3 ได้ยืนยันความสัมพันธ์โดยตรง ระหว่างการล่วงศีลแต่ละข้อกับฐานความผิดอาญาที่สำคัญ (เช่น ปาณาติปาตา กับความผิดต่อ ชีวิตและร่างกาย, อทินนาทานา กับความผิดต่อทรัพย์) อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ยังได้ ชี้ให้เห็นช่องว่างทางปรัชญาที่สำคัญ คือ กฎหมายอาญาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจัดการกับ รากเหง้าของอาชญากรรม อันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ได้อย่างสมบูรณ์

การลงโทษตามกฎหมายที่เน้นเพียง การแก้แค้นตอบแทน และการป้องปราม จึงเป็น เพียงมาตรการปลายเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางกายภาพ แต่ไม่ได้ช่วยให้เกิดการแก้ไข

มโนกรรม อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดอัตราการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) สูง

ดังนั้น แนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมอย่างยั่งยืนจึงต้องบูรณาการหลัก พุทธธรรมเข้ากับกฎหมายอาญา โดยมีข้อเสนอแนะหลัก 3 ประการ

1) การนำหลักสติและวิปัสสนามาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟู : เพื่อให้ผู้กระทำผิดในเรือนจำ สามารถ รู้เท่าทันอกุศลมูล ที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการกระทำผิด ทำให้เกิด ปัญญา และความสำนึกผิด (Sankā) ที่มาจากภายในอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่มุ่ง จัดการกับ เจตนา โดยตรง

2) การประยุกต์ใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) : โดยใช้หลัก เมตตา และ กรุณา ในการไกล่เกลี่ยเพื่อเปลี่ยนภาระการรับผิดชอบจากการรับโทษโดยรัฐ ไปสู่ การชดเชยเยียวยา เหยื่อและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือเป็นการสร้างกุศลกรรมใหม่ และ เป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน

3) การส่งเสริมศีล 5 ในฐานะจริยธรรมเชิงป้องกัน : ในระดับชาติ เพื่อสร้าง กฎหมาย ภายใน (Internal Law) ที่บุคคลสามารถกำกับตนเองได้ตั้งแต่เยาว์วัย โดยใช้ความเข้าใจใน หลักกรรม เป็นฐานในการสร้างความยับยั้งชั่งใจ

การบูรณาการนี้เป็นการยกระดับระบบยุติธรรมไทยให้ก้าวข้ามจากกรอบนิติศาสตร์ แบบดั้งเดิมที่เน้นการลงโทษไปสู่นิติศาสตร์แนวพุทธ ที่เน้นการแก้ไขและเยียวยา (Healing and Rehabilitation) เพื่อให้การลงโทษมีความหมายทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และนำมาซึ่งความ สงบสุขที่ยั่งยืนในสังคมไทยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จิตติ ดิงศภัทย์. (2555). กฎหมายอาญา ภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ป.อ. ปยุตโต (พระธรรมปิฎก). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมลธรรม (สมเด็จพระพุฒาจารย์). (2558). ความสำคัญของศีล 5 ในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสถียรธรรมสถาน.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2556). ทศพิธราชธรรม: 10 ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร. วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 9 (พิเศษ), 4-28.

- ไพสิฐ พาณิชย์กุล. (2559). นิติศาสตร์แนวพุทธ : หลักธรรมเพื่อกระบวนการยุติธรรม.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ วิญญูชน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2563). หลักกฎหมายอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
นิติธรรม.
- วิริยะ ตันต์สกุล และ สิทธิพันธ์ พลอยแสง. (2560). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม
ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6 (4), 1-15.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2565). ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมล่าสุด).
- อัครวัฒน์ วัฒนวิจิตรกุล. (2561). วิเคราะห์เจตนาทางกฎหมายกับเจตนาทางพุทธธรรม :
กรณีศึกษาความผิดอาญา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 30 (2), 45-68.

